

PAVLOVIĆI U ULAGANJU NOVCA NA DOBIT U DUBROVNIKU

Ulaganje novca na dobit u Dubrovniku putem učešća predstavnika iz zaleđa preteča je suvremenijih oblika štednje i predstavlja odraz strujanja razvijenih finansijskih poslovanja evropskog tržišta – preko Jadrana, Venecije i Dubrovnika u Bosnu. Dubrovnik se javlja u ulozi bankara koji raspolaže ulogom, a štediše – vlastela u zaleđu – ostvaruju godišnju dobit kao kamatu na uložena sredstva.

U okviru ulaganja novca na dobit u Dubrovniku javlja se vrlo mali broj predstavnika iz zaleđa. Ovu privilegiju ne ostvaruju najznačajniji predstavnici država u dubrovačkom zaleđu, vladari – bano- vi ili kraljevi. Na specifičan način ovo poslovanje se pojavljuje i egzistira samo u kontekstu dubrovačkog stjecanja Konavala i u njega su uključeni samo vlasnici Konavala sa svojim zastupnicima. Po tom je prepoznatljivo i u najboljoj mjeri objašnjava poziciju glavnih aktera konavoskog kruga.¹

Takvu lokaliziranu dimenziju ulaganja novca na dobit u Dubrovniku, s obzirom na učešće predstavnika iz zaleđa, definirao je Gregor Čremošnik sredinom dvadesetih godina XX stoljeća.² U novijim pristupima ulaganju novca na dobit, pitanje obima i kvaliteta

¹ O kupoprodaji Konavala u glavnim potezima uporedi, Grujić Radoslav, *Konavli pod raznim gospodarima od XII do XV veka*, Spomenik Srpske kraljevske akademije 66. Beograd 1926, 1-121; Foretić Vinko, *Povijest Dubrovnika do 1808. godine*, I, Nakladni zavod Matice hrvatske, Hrvatske povjesnice, Zagreb 1980. Za novije radove u proučavanju prošlosti Konavala uporedi pregled, Kurtović Esad, *Noviji radovi na proučavanju prošlosti Konavala pod bosanskom vlašću (1900-2000)*, Hrvatska misao VI/22, Sarajevo 2002, 104-112.

² Čremošnik Gregor, *Novčarstvo u starom Dubrovniku*, Jugoslavenska njiva Godina IX, Knjiga 2/1, Zagreb 1925, 16-24.

poslovanja je donekle zanemareno. Ostavljen je utisak neodređenog ili čak i masovnijeg pristupa zaleđa u njemu.³

Ulaganjem novca na dobit obuhvaćeni su najuži predstavnici konavoskog kruga, vlasnici Konavala, bosanska vlastela Sandalj Hranić i Radoslav Pavlović sa nasljednicima, te njihovi glavni zastupnici Pribislav Pohvalić i Brailo Tezalović. Oni predstavljaju glavne aktere sa kojima se poslovanje ispunjava u potpunosti, aktivnim angažmanom prava ulaganja i korištenja dobiti od uloženi sredstava. Njihovi nasljednici ostvaruju pasivno učešće korištenjem dobiti od uloženi sredstava i likvidacijom glavnice.

U različitim pravcima usmjerenim tematskim radovima, bliskim ovom poslovanju, naročito Pave Živkovića, te praćenjem kretanja poslovanja koje značajno pruža objavljena ćirilska građa i dvije serije Dubrovačkog arhiva (*Consilium Rogatorum* i *Debita Notariae pro Comun*) moguće je rekonstruisati kretanje poslovanja u krilu porodice Pavlovića.

Teško je zaključiti da li su Pavlovići u pregovorima oko kupoprodaje Konavala 1419. godine znali za ulaganje novca na dobit. Izvorni pokazatelji su bliže činjenici da je tada vojvoda Petar Pavlović⁴ odustao od pregovora prije nego što je u njima i došlo do uključivanja ovog poslovanja.⁵ Vremenom su za ovo poslovanje Pavlovići mogli da saznaju od njegove primjene kod susjeda vojvode Sandalja Hranića i njegovog zastupnika Pribislava Pohvalića. To poslovanje vojvoda Radoslav Pavlović mogao je upoznati i tokom svojih pregovora u maju i junu 1421, kada su Dubrovčani na osnovu kupoprodaje Konavala nudili Sandaljevu prodaju Pavlovićevog dijela iz 1420. godine, te prilikom aktiviranja Sandalja Hranića u posredničke tokove

³ Kovačević Desanka, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*. Naučno društvo Bosne i Hercegovine, Djela ANUBIH, knj. XVIII, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka 13, Sarajevo 1961; Živković Pavo, *Radić Ozrisaljić, trgovac i diplomata na dvoru porodice Pavlovića*, Prilozi XIII/13, Sarajevo 1977, (dalje: *Radić Ozrisaljić*), 301-321; isti, *Ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u XIV i XV. stoljeću*. Univerzal, Biblioteka Istorija i revolucija, Tuzla 1986. (dalje: *Ekonomsko-socijalne promjene*).

⁴ O Petru Pavloviću uporedi Tošić Đuro, *Vojvoda Petar Pavlović, Prilog istoriji Bosne početkom XV vijeka*, Jugoslovenski istorijski časopis XXXIV/1-2, Beograd 2001, 35-46.

⁵ O inauguraciji poslovanja, pri čemu se 1419. godina smatra ključnom, kao i njegovoj kontekstualizaciji uporedi, Kurtović Esad, *Bosanski velikaš u modernim bankarskim tokovima srednjovjekovlja*, Godišnjak 1, Bošanjačka zajednica kulture Preporod, Sarajevo 2001, (dalje: *Bosanski velikaš*), 147-154.

pregovora sa Radoslavom Pavlovićem.⁶ Poznata izvorna građa to kao spoznaju ne evidentira ni 1422. ni početkom 1423. godine.⁷ Izvjesno, sve do sredine 1423. godine, do male kulminacije u pregovorima oko kupoprodaje sa Radoslavom Pavlovićem, Pavlovići se nigdje direktno ne navode u kontekstu ulaganja novca na dobit.⁸

Prvi konkretni potezi uključivanja u ulaganje novca na dobit kod Pavlovića prate se u kombinacijama oko kupoprodaje Pavlovićevog dijela Konavala tokom juna i jula 1423. godine. Tada je u opticaju cijena Konavala u iznosu od 10.000 dukata, a mogućnost ulaganja novca na dobit određena je iznosom od 4.000 dukata.⁹ Finiš pregovora, krajem 1426. godine rezultirao je uključivanjem Pavlovića u ulaganje novca na dobit u Dubrovniku.

Radoslav Pavlović

Među istaknutim predstavnicima vlasteoske porodice Pavlovića vojvoda Radoslav Pavlović zauzima zapaženo mjesto. Na poziciju glavnog predstavnika u porodici dolazi 1420. godine, poslije smrti brata Petra. Neka otvorena pitanja, poput motiva otezanja prodaje Konavala, uz istaknut razlog dizanja cijene vrijednosti njegove polovine prema parametrima kupoprodaje obavljene sa Sandaljem Hranićem, svojevrsne inatne pobjede u cjenkanju nad dubrovačkim političkim procjenama, i otvaranje konavoskog kruga konavoskim ratom 1430. godine, ukazuju na potrebu detaljnije monografske obrade Pavlovića u cjelini. Motiv za rivalstvo prema Sandalju Hraniću potječe dijelom iz konteksta smrti Radoslavljevog oca i brata uz čije izvršavanje je direktne političke koristi ostvarivao upravo Sandalj Hranić. Rado-

⁶ Stojanović Ljubomir, *Stare srpske povelje i pisma*, I/1, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, Srpska kraljevska akademija. Prvo odeljenje 19. Beograd – Sremski Karlovci 1929, (dalje: SSPP I/1), 305-313; 315-316; 316-321; 321-327.

⁷ SSPP I/1, 567-591.

⁸ Ćorović Vladimir, *Kako je vojvoda Radoslav Pavlović prodavao Dubrovčanima Konavlje (1423-1427)* Godišnjica Nikole Čupića 26, Beograd 1927, (dalje: *Kako je vojvoda Radoslav*), 73-109, 77-78.

⁹ Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), *Lettere di Levante* IX, 5-5' (25. 06. 1423), IX 6. (10. 07. 1423).

slavljev karakter, u literaturi još uvijek naglašeno istaknut dimenzijom dubrovačkih izvora, obojen namjerom postizanja zadatih ciljeva, dodatni je prostor za nastavak istraživanja i revaloriziranja dostignutih saznanja o najkontroverznijem predstavniku konavoskog kruga.¹⁰

Svi poslovi oko kupovine polovine Konavala od Pavlovića 31. 12. 1426. godine bili su svršeni. U sklopu drugih pitanja, data je Pavlovićima i mogućnost ulaganja na dobit u Dubrovniku u visini od 30.000 perpera, odnosno 10.000 dukata. U dokumentu Pavlovića ulaganje se pominje dva puta. Predstavnik kuće Pavlovića navodi da „... *objetovaše meni gospodinu voevodi Radosavu knez vlastele i vsa opkina grad Dubrovnika primiti kada im budu dati u komun dubrovački držati naših dukat zlatih šest tisuć i da mi imaju davati pet po kantinar na vsako godište...*”¹¹ Nešto dalje, nastavlja da „... *iošt meni gospodinu veoevodi Radosavu i sinu mi knezu Ivanišu objetovaše knez vlastele i vsa opkina grad Dubrovnika u koe god bi se vreme zgodilo meni gospodinu voevodi Radosavu i sinu mi knezu Ivanišu i našem natrašku da postavimo u nih komun na našu volju četiri tisuće dukata zlatih da ih su nam dužni primit u nih komun a da nam imaju davati pet po kantinar na vsako godište...*”¹² Radoslav Pavlović je time osigurao aktivni status za sve predstavnike porodice Pavlovića, za sebe u limitu od 6.000, a sa sinom Ivanišom i nasljednicima s limitom od 4.000 dukata. Radoslav je ostvario bolje preduvjete od svoga rivala Sandalja Hranića, obezbjeđujući tako nasljednicima doživotni aktivni status u ovom poslovanju.¹³ Ipak, vidjećemo da Pavlovići predviđenih i kasnije limitiranih 10.000 dukata u ulaganju nikada neće dostići.

¹⁰ Ivić Aleksa, *Radoslav Pavlović, veliki vojvoda bosanski*, Letopis Matice srpske 245, Novi Sad 1907, 1-32; LMS 246, 24-48; Truhelka Ćiro, *Konavôski rat (1430-1433)*, Glasnik Zemaljskog muzeja XXIX, Sarajevo 1917, (dalje: *Konavôski rat*) 145-211; Ćorović V., *Kako je Radoslav Pavlović*, 73-109. Za novija dostignuća u proučavanju vremena Radoslava Pavlovića s literaturom, Živković P., *Ustupanje Konavala Dubrovčanima*, „*Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti I*”, Posebna izdanja Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, Monografije 15, Dubrovnik 1998, 77-100; Isti, *Diplomatski kontakti Bosne i Huma s Dubrovčanima o ustupanju Konavala*, Hrvatska misao II/6, Sarajevo 1998, 89-105.

¹¹ SSPP I/1, 598-599.

¹² SSPP I/1, 599-600. Na isti način obećavaju Dubrovčani primiti ulaganje Pavlovića u iznosima od 18.000 perpera i 12.000 perpera, *isto*, 609.

¹³ Sandalj Hranić je samo za sebe osigurao status u poslovanju. Za njega je jasno precizirano da „*dokle bude držati više rečene 18 tisuć u naš komun dokle budu stajati u naš*

Od primljenih sredstava za prodaju polovine Konavala Radoslav Pavlović sa sinom Ivanišom ulaže na dobit 6.000 dukata. U potvrdi se navodi da su njegovi poslanici primili za prodaju Konavala 12.000 dukata i 1.000 dukata za jednu baštinu u dubrovačkom kotaru, te, „... i od tih tri na desete tjesuka dukat donesoše k meni sedam tisuk dukat a šest tisuk dukat postaviše u komun dubrovački na dobit na vsako godište da mi daju pet po kantenar...”.¹⁴

Pored toga, precizirano je da ulagač može u okviru navedenog limita slobodno vršiti izmjene uloženi sredstava.¹⁵ Kao ograničenje postavljen je otkazni rok, period u kojem se određena izmjena mora najaviti da mu Dubrovčani pripreme novac, u trajanju od dva mjeseca.¹⁶ Uvrštena je i oporuka koja predviđa da imovina ostane u nasljeđu po muškoj pa i ženskoj liniji, te mogućnost da se ulagač o tome posebnom oporukom izjasni.¹⁷

Pavlovići su bez problema ostvarivali svoju dobit do sukoba s Dubrovnikom 1430. godine.¹⁸ Od početka do kraja konavoskog rata i ulaganje na dobit je potezano u njihovim međusobnim odnosima. Pred početak sukoba Radoslavljevi poslanici su tražili dobit i sav ulog. Dubrovčani im nisu dali ulog pozivajući se na dvomjesečni otkazni rok.¹⁹ Tokom 1431. i 1432. godine u pokušajima diplomatskog rješenja sukoba Dubrovčani su uključivali i ovo poslovanje tražeći da Radoslav svojim ulogom i dobiti ne može raspolagati kao pokriće za pretrpljenu štetu u ratu.²⁰ Dubrovčani su tako maja 1431. godine, prihvatili jednu Radoslavljevu ponudu za mir, navodeći kao uslov, između ostalog, da se izvrši zamrzavanje Radoslavljevog poslovanja, tj. da narednih deset godina Radoslav ne ostvaruje kamate od uloga na dobit.²¹ Predradnje sačinjavanja povelja o miru iskristalizirali su za-

komun rečeni dinari na tui platu koi bi stajali voljan uzimati opet staviti gospodin vojevoda Sandal koliko krata mu gode za svoga života”, isto, 300.

¹⁴ Isto, 613, 615-616.

¹⁵ „da sam voljan uzimati i opet stavljati koi mi godje dio ot tjech rečenieh dukat”, isto, 599, 615.

¹⁶ „i kada godje bih hotio uzeti ovei rečenje dukate ali koi od nih da dam na znanje prie toga kad ih budemo htjeti uzeti dva mjeseca”, isto.

¹⁷ Isto, 616.

¹⁸ DAD, Consilium Rogatorum (dalje: *Cons. Rog.*), IV. 43' (09. 01. 1428); IV, 90-91' (07. 03. 1429).

¹⁹ Truhelka Ć., *Konavôski rat...*, 150.

²⁰ Isto, 190, 201.

²¹ DAD, *Cons. Rog.*, V, 5 (09. 05. 1431).

mrzavanje u trajanju od dvije godine.²² S izgledom normalizacije odnosa, poslovanje je obnovljeno. Radoslav Pavlović u svojoj povelji 1432. g. navodi da „... *iošte me opet vratiše u dohodak konavaoski i u dobitak pjenezi koi su u nih komunu...*“.²³ Prateće povelje o miru od 25. 10. 1432. godine pokazuju na koji način je ulaganje na dobit nastavljeno. Iako se nakon postignutog mira Pavlovići vraćaju u ovu vrstu poslovanja i mogu ostvarivati dobit, glavnicom, na uobičajeni način iz ranijih dogovora, mogu raspolagati tek po isteku dvije godine od početka mira. Dubrovčani to precizno navode: „...*i njemu povratismo dinare koje budu u našem komunu na 5 po kentenar a s teme i načinom da ih ne može uzeti do 2 godišti od kole svrha miru bude a nakon 2 godišti da onako stoje kako se udrži u prveh poveljah, a u ovaj 2 godišta da mu se daje dobitje 5 po kentenar na godište. Iošt da može položiti pienez u naš komun kako se piše u starih poveljah na dobit i na izetje oveh...*“.²⁴ Dakle, raspolaganje glavnicom od 6.000 dukata bilo je zamrznuto. Ulagatelj je od nje mogao da u naredne dvije godine ostvaruje samo kamate. U isto vrijeme ulagaču je otvorena mogućnost, mimo te glavnice, da nastavi poslovanje drugim ulozima. Dalje, za ratne godine, kao ni ostale prihode, dobit ne mogu ostvarivati.²⁵ Od 1433. godine Radoslav ponovo ostvaruje dobit i to čini narednih 1434, 1435. i 1436. godine.²⁶

Početakom 1436. g. Pavlovići prave promjenu u poslovanju. Vršu ulaganje novih 300 dukata i 600 perpera kao zasebnu glavicu.²⁷ Na

²² DAD, *Cons. Rog.*, V, 100' (15. 08. 1432); 104' (16. 09. 1432).

²³ SSPP I/1, 623. To isto potvrđuju i Dubrovčani, isto, 639.

²⁴ *Isto*, 629. Uporedi, isto, 621.

²⁵ Pavlovići ne mogu ostvariti kanavoski dohodak, dobitak od uloga, prihode sa zemlje u dubrovačkom kotaru, niti od palače u Dubrovniku, „...*od početka rata do svršenija mira...*“, isto, 621, 629-630.

²⁶ To ne uspijeva u dva navrata tokom septembra i oktobra, nego u novembru 1433., a za 1432. g., DAD, *Cons. Rog.* V, 161 (17. 09. 1433); 170' (30. 10. 1433); 175 (17. 11. 1433); za 1433. g. DAD, *Cons. Rog.*, V, 231' (15. 11. 1434); za 1434. g., DAD, *Cons. Rog.*, V, 289 (01. 07. 1435); za 1435. g. VI, 28' (14. 01. 1436).

²⁷ Za ulog 300 dukata i 600 perpera dubrovačkih dinara sačuvano je kasnije bilježenje navođenjem kod likvidacije augusta 1439. g.: „*ke behomo položili u dubrovački komun na dobitie na 5 po kentinar u vrime rožestva Hristova na 1436 ljeta prvi dan miseca prvar 300 dukat zlatjeh i 6 saat perper dinar*“. SSPP I/1, 637-638; DAD, *Cons. Rog.*, VI, 38' (03. 02. 1436). Ulog podsjeća na iznose kamata od glavnice (za jednu godinu od glavnice 6.000 dukata) i godišnjeg dohotka od konavoskog tributa (600 perpera). Za ovu glavicu dobit je bez iznosa pomenuta krajem decembra 1436. g.: „*prode unius anni allorum ducatorum trecentorum auri et yperperorum sexcentorum*“, za prošlu godinu, DAD, *Cons. Rog.*, VI, 103'

samom kraju 1436. godine Pavlovići odlučuju da likvidiraju glavnica od 6.000 dukata i da ostvare novo ulaganje s iznosima od 2.500 dukata i 9.000 perpera. Time su opet oblikovali početni iznos od ukupno 6000 dukata, mada dijelom u dukatima a dijelom u dubrovačkim dinarima (ranija glavnica 300 dukata i 600 perpera + nova glavnica 2.500 dukata i 9.000 perpera).²⁸ Početkom naredne 1437. godine, ta transakcija je realizirana ulaganjem 2.500 dukata i 9.000 perpera.²⁹

Kamate na nove glavnice (za prvobitni iznos) podižu početkom 1439. godine. Radoslav Pavlović prima tada dobit za dvije godine u ukupnom iznosu od 280 dukata i 960 perpera od svoje dvije glavnice.³⁰

	Glavnice	godišnja kamata	kamate za 2 godine
Prva glavnica	300 dukata 600 perpera	15 dukata 30 perpera	30 dukata 60 perpera
Druga glavnica	2500 dukata 9000 perpera	125 dukata 450 perpera	250 dukata 900 perpera

(30. 12. 1436). Ona je ostvarena početkom naredne godine, interesantnim pomenom, u ukupnom iznosu od 25 dukata, DAD, *Consilium Minus VII*, 118 (11. 01. 1437). Ispravno: od 300 dukata kamate 15 dukata i od 600 perpera kamate 30 perpera, tj. 10 dukata.

²⁸ DAD, *Cons. Rog.*, VI 103' (30. 12. 1436) (datirano s 1437. godinom, po računanju početka godine s 25. decembrom).

²⁹ Kancelar Nikola (Nikša) Zvijezdić bilježi pod 10. 01. 1437. g. da Dubrovčani primaju „od gospodina voevode Radosava sina mnogopočtenoga spomenutja slavnago gospodina kneza Pavla dvie tisuke i 5 cat dukat zlatieh iošt primismo 9 tisuka perpera dinar”, SSPP I/1, 633-634. Kod njihove likvidacije, avugusta 1439. g., Pavlovići za ovu glavnica navode: „ke bje homo položili ... na 1437 ljeto dan 11 miseca genara”, SSPP I/1, 637-638.

³⁰ Januara 1439. g., Radoslav Pavlović upućuje priznanicu kojom svjedoči da prima „250 dukat zlatjeh za dobitak od dvje tisuki i 5 cat dukat koe smo postavili u komun dubrovački na dobitie na 5 po kentinar za koi dobitak esam plaaken za vsa vremena minuta i za 2 godišti koja su svršila do vremen rožestva Hristova a 1439 ljeto na 5 miseca genar... Iošt primih... 30 dukat zlatjeh od 300 dukat za dobitak koe smo postavili u komun dubrovački na 5 po kentinaar za koi dobitak esam plaken za vsa vremena minutaa i za dve godišti do vremen rožestva Hristova na 1439 prvi prvara. Iošt primih... 60 perpera za dobitak od 600 perpera koe smo postavili u komun dubrovački na dobitie 5 po kentinar za koi dobitak esam plaaken za vsa vremena minutaa i za dvje godišti do rožestva Hristova na 1439 prvi prvar. Iošt primih... 9 cat perper za dobitak od 9 tisuk perper koe smo postavili u komun dubrovački na dobitie na 5 po kentinar za koi dobitak esam plaaken za vsa vremena minutaa i za dvje godišti do vremen rožestva Hristova na 1439 na 10 dni genvar”, SSPP I/1, 635-636. U priznanici Radoslava Pavlovića izmiješane su obje glavnice po principu navođenja, prvo za dukate, pa onda za perpere. Ipak za svaki iznos je navedeno iz kojeg je uloga (tj. glavnice). Za prvu glavnica (300 dukata i 600 perpera) naveden je rok pristizanja 1. februar (prvar), a za drugu (2.500 dukata i 9.000 perpera), nedosljedno, 5. i 10. januar.

Još jedna promjena u poslovanju izvršena je sredinom 1439. godine. Tada Pavlovići dižu glavnice i dobit. Ona je nagla i rezultat je remećenje stanja u zaleđu zbog sukoba Radoslava Pavlovića i Stjepana Vukčića Kosače. Radoslav, supruga mu Teodora i sin Ivaniš potvrđuju 19. 8. 1493. godine da im Dubrovčani dadoše, „... naše postave penezi i dukat ke behomo položili u dubrovački komun na dobitije na 5 po kentinar...”, zatim navode glavnice od 1. 2. 1436. godine s iznosom od 300 dukata i 600 perpera, te od 11. 1 1437. godine s iznosom od 2.500 dukata i 9.000 perpera, a uz njih „...iošt primismo... što ni dopade dobitje od nih komuna od više rečenih postavljenih pjenezi i dukat...”, i na kraju potvrđuje potpunu likvidaciju poslovanja, „... i ništa veke pjenezi naših ne osta u komun dubrovački do današnjega dne toliko od postavnjeh koliko od dobitja... (podvukao E. K.)”³¹ Razlog ove promjene je nestanak matica uloga Pavlovića. U pomjeranju iz Trebinja ispred Stjepana Vukčića, oni ne uspijevaju da prenesu svoju dokumentaciju.³²

Dubrovčani su pred Radoslava Pavlovića postavili niz uslova kako bi se sudionici u poslovanju zaštitili. Uprkos osiguranjima, likvidacija poslovanja bila je prihvatljivo rešenje. Dubrovčani su tražili da čitava porodica Pavlovića bude uvrštena u povelju i priznanicu o izuzimanju novca. Računali su i na poziciju Crkve bosanske koja je sa svojim predstavnikom trebala učestvovati u aktu likvidacije.³³ U uspješno izvršavanje ovog dizanja, time i dokazivanje sadržaja izgubljenih matica, posredno je bio uključen i bosanski kralj Tvrtko II Tvrtković. U previranjima sredinom 1439. godine Ivaniš Pavlović se na-

³¹ SSPP, I/1, 637-638. Iznos dobitka se ne navodi. Zahvaljujući zadnjoj potvrdi prijema dobitka iz početka 1439. g., gdje su navedeni dani prispjeća dobitka pojedinih glavnica (*isto*, 636), on se može približno izračunati. Za prvu glavicu to je dobitak od 6, a za drugu od 7 mjeseci, tj. oko 160 dukata.

³² U povelji Radoslava Pavlovića koja je imala i funkciju priznanice navodi se „a ov naš zapis i povelju povelesmo upisati novuu zašto ima se razmirie sa gospodinom voevodom Stepanom sina gospodina kneza Vukca Hranika a sinovca mnogopočtenoga spomenutja gospodina Sandala bivšago velekgao voevode bosanskoga kad priemi naš grad u Trebinju. Tui mi uze zaapise i povele od više rečnjeh postavaa što imahomo od kneza i vlasteo dubrovačjeh u komun dubrovački”, SSPP, I/1, 638-639.

³³ Između ostalih uglednika za likvidaciju poslovanja Radoslav je morao poslati u Dubrovnik i jednog od važnijih predstavnika Crkve bosanske („*debia mandare uno delli suoy patarini piu chari et dillecti*”), Dinić Mihailo, *Iz dubrovačkog arhiva III*, Srpska akademija nauka i umetnosti. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. Treće odeljenje 22. Beograd 1967, 193-194. Uporedi, *isto*, 225. Uz ostale u delegaciji u tom svojstvu prisutan je bio „*krstjanin Radišin Vukšić*”, SSPP, I/1, 637.

lazio u Bobovcu kod kralja Tvrtka II. U likvidaciji glavnica Pavlovića bila je potrebna i njegova potvrda. Tvrtko II javlja Dubrovčanima da je Ivaniš svoju obavezu ispunio.³⁴ Iako su sredinom 1439. g. uspjeli da izuzmu svoje uloge likvidacijom poslovanja, u aktu likvidacije morali su da naglase za ubuduće da „*ako bi smo ih imali da ih damo vlastelom dubrovačim*”.³⁵ Ovo likvidacijom je ulaganje na dobit za života Radoslava Pavlovića bilo završeno.

Ivaniš Pavlović

Novo poglavlje otvaraju njegovi nasljednici, prije svih, u poslove zatvaranja konavoskog kruga, od početka uključeni Ivaniš Pavlović. U aktivnosti oko prodaje Konavala 1426. godine Ivaniš je uvršten kao element garancije izvršenog akta pod utjecajem Dubrovčana, iako je tada imao svega tri godine. Radoslav Pavlović je umro krajem 1441. godine, a njegovu političku i poslovnu poziciju naslijedio je Ivaniš.³⁶

Prilikom potvrđivanja prodaje Konavala 1442. godine, Ivanišu s braćom Petrom i Nikolom pružena je mogućnost da nastave poslovanje i ulažu novac na dobit s iznosom do 10.000 dukata. Ivaniš Pavlović „*imavše savet i cio zgovor sa bližikami i sa izbraniemi vlasteli gospocva mi*” potvrđuje sve dotadašnje povelje u međusobnim odnosima Pavlovića i Dubrovčana i izvršeno ustupanje Konavala, formulom kupoprodaje s kraja 1426. godine³⁷ Dubrovčani, 10. 12. 1442. godine, potvrđuju Ivanišu i braći mu Petru i Nikoli njihova prava pro-

³⁴ U pismu Tvrtka II Dubrovčanima se navodi da su u Bobovac došli dubrovački poslanici s pratnjom „sluge” vojvode Radoslava (svi su dati poimenično), a „*za dugovanje megju vami s vojevodom Radosavom i šnjegovem domom i knezem Ivanišem navlašt za tui postavu ka e bila u vas vojevode Radosava i ovo što ste poiskali od vojevode Radosava kako vam se je on zakleo i svoiom gospogom i s temi s kimi stevi htieli da bi se takoi i knez Ivaniš zakleo. Avo ovi vaši vlasteličiki došadče i s ovom slugom vojevode Radosava s Radoem ti posao opraviše ovdei u našem gradu u Bobovcu. Knez se Ivaniš zakle i priseže na što ga su iskali kakoto je i vojevoda Radosav i njegova gospoja Todora. Tai vam list za svedočbu da tomui verujete i Bog vas veseli*”, SSPP, I/1, 515-516. Uporedi, Nilević Boris, *Vojvoda Ivaniš Pavlović*, Prilozi Instituta za istoriju (XIV) 14-15, Sarajevo 1978, (dalje: *Vojvoda Ivaniš*), 349-361, 354.

³⁵ SSPP I/1, 639.

³⁶ O Ivanišu Pavloviću uporedi: Čorović V., *Iz prošlosti Bosne i Hercegovine* (1. Vojvoda Ivaniš Pavlović, 2. Pitanje ženidbe Hercega Stjepana i njegovih sinova 1455), GNČ 48, Beograd 1939, 133-145; Nilević B., *Vojvoda Ivaniš...*, 349-361.

³⁷ SSPP I/2, 100-104.

istekla iz prodaje koju je izvršio njihov otac Radoslav Pavlović i, između ostalog, obećavaju njima i njihovim potomcima da će primiti, „... u našu komunu ko gode vreme do 10 tisuć dukat zlateh... i da im imamo davati od više rečenih dukat na svako godište 5 po kentinar...”,³⁸ Ivaniš je, vidljivo, naslijedio i ulog s limitom od 6.000 dukata koji je dobio njegov otac Radoslav. I tada Dubrovčani podsjećaju Ivaniša da traži zagubljene dokumente od Stjepana Vukčića.³⁹

Ovu privilegiju oni ostvaruju tri godine kasnije. Početkom juna 1445. godine Vijeće umoljenih odobrava vojvodi Ivanišu i braći ulaganje novca na dobit i to sredstva koja predstavljaju šestogodišnji konavoski tribut.⁴⁰ Dubrovčani 24. VI 1445. godine potvrđuju prijem 3.600 perpera na dobit.⁴¹ Početkom decembra 1447. godine Pavlovići dižu dobit od te glavnice.⁴² Sredinom decembra 1447. godine Dubrovčani dozvoljavaju Pavlovićima da tribut od Konavala ulože na dobit.⁴³ Tada ulažu 1.400 perpera.⁴⁴

Sredinom oktobra 1448. g. Dubrovčani dozvoljavaju Pavlovićima izmjenu glavnice.⁴⁵ Oni tada podižu 1.638 perpera i 4 dinara, Radi se o njihovoj drugoj glavnici od 1.400 perpera i njenoj desetomjesečnoj dobiti u iznosu 58 perpera i 4 groša. Uz to podižu i 180 perpera dobiti od svoje prve glavnice od 3.600 perpera.⁴⁶

Naredne, 1449. godine, opet, pored redovnog podizanja dobiti, vrše i određene izmjene na glavnici. Izuzimaju 300 perpera iz glav-

³⁸ U. Lj. Stojanovića nepodesan naslov dokumenta, SSPP I/2, 104-108, 106-107.

³⁹ DAD, *Cons. Rog.* VIII, 186' (13. 12. 1442). Ćirković S., *Herceg Stefan Vukčić-Kosača i njegovo doba*, SANU, Posebna izdanja 376, Odeljenje društvenih nauka 48, Beograd 1964, 57, nap. 75; Nilević B., *Vojvoda Ivaniš...*, 355, nap. 46.

⁴⁰ DAD, *Cons. Rog.*, IX, 159 (04. 06. 1445).

⁴¹ Dubrovčani konstatiraju da „*primismo od gospodina vojevode Ivaniša i kneza Petra i kneza Nikole sinov počtenoga spomenutja gospodina vojede Radosava Pavlovikja tri tisuke i šesat perperi dinara... da stoje na dobitje u naš komun na 5 po kentinar*”, SSPP I/2, 109-110. Uporedi, Dinić M., *Dubrovački tributi*, Glas Srpske kraljevske akademije 168, Beograd 1935., (dalje: *Dubrovački tributi*), 203-257, 249, nap. 12; Živković P., *Radič Ozrisaljić*, 313-314. Za ovaj ulog P. Živković se pogrešno poziva u Stojanovića, *isto*, 313-314. Od 1445. godine sve dalje transakcije Pavlovića u ovom poslovanju se obavljaju u dubrovačkim dinarima.

⁴² DAD, *Cons. Rog.* X, 142 (07. 12. 1447).

⁴³ DAD, *Cons. Rog.* X, 145' (16. 12. 1447).

⁴⁴ Visina uloga prepoznaje se prema podizanju toga iznosa i njegove dobiti za 10 mjeseci 21. 10. 1448. g. (vidi niže). Inače, 17. 12. 1447. g. Pavlovići podižu konavoski dohodak za tri godine u iznosu od 1.800 perpera, Dinić M., *Dubrovački tributi...*, 249, nap. 13; Živković P., *Radič Ozrisaljić ...* 314.

⁴⁵ DAD, *Cons. Rog.* XI, 12' (17. 10. 1448).

⁴⁶ Datum podizanja je 21. 10. 1448. g. Detaljno u, Živković P., *Radič Ozrisaljić...*, 314-315, nap. 69.

nice, tako da im ostaje glavnica u iznosu od 3.300 perpera.⁴⁷ Taj nivo glavnice iza Ivaniša nasljeđuju njegova braća Petar i Nikola.

Posljednji Pavlovići

Nakon Ivaniševe smrti, novembra 1450. godine na posjedu Pavlovića zajednički su upravljali njegova braća, vojvoda Petar i knez Nikola, kroz narednih trinaest godina. Prodorom Osmanlija i padom Bosne 1463. godine porodica Pavlović je ostala bez nasljedne loze.⁴⁸

Posljednji Pavlovići, Petar i Nikola, u ovom poslovanju mogu se pratiti od aprila 1451. godine. Proljeće nije uobičajeni vremenski period za pristizanje dobiti Pavlovića, pa je pribilježeno da oni podižu dobit za prethodne dvije godine (1450. i 1451), tj. do 24. VI 1451. godine. Dobit za dvije godine od glavnice 3.300 perpera je iznosila 330 perpera (tj. 2 x 115).⁴⁹ Očito im je bio potreban novac u većem iznosu, pa su tražili i zajam unaprijed od svojih prihoda, koji im nije odobren.⁵⁰ Ali, odobreno im je ipak da mogu od glavnice podignuti 1.000 perpera, što oni i čine.⁵¹

Tragovi o novom stanju u poslovanju Pavlovića prate se kroz dokumente iz 1454. godine. Tek kada je sukob Dubrovčana sa hercegom Stjepanom Vukčićem, u „drugom otvaranju konavoskog kruga” bio završen, odobrenje su dobili početkom jula 1454. g.⁵² Tada podižu 345 perpera na ime trogodišnjih kamata od glavnice u iznosu od 2.300 perpera (za 1452, 1453. i 1454). Pavlovići potvrđuju prijem 345 perpera dubrovačkih dinara „za dohodak od dobitija od tri godišta od

⁴⁷ Vijeće umoljenih im odobrava tu transakciju 21. XI 1449. g., DAD, *Cons. Rog.* XI, 129. Poslanici Pavlovića primaju: „per prode yperperorum 3600 ... per uno anno completo die 24 iunii 1449 yperperorum centum octuaginta”, te: „per parte capitalis quod habent in Comune yperperorum tricentos”. Tad podižu i konavoski tribut za dvije godine u iznosu od 1.200 perpera, a na kraju se bilježi da je sveukupno podignuto (dobit 180, dio glavnice 300 i konavoski tribut 2 x 600 = 1.680): „in totum perperorum mille sexcentorum octuaginta”, DAD, *Debita Notariae pro Comun* (dalje: *Deb. Not. pro Com.*) I, 5' (25. 11 1449).

⁴⁸ Za aktivnosti posljednjih Pavlovića uporedi, Živković P., *Radič Ozrisaljić...*, 301-321; Nilević B., *Iz života posljednjih Pavlovića*, Godišnjak Društva historičara Bosne i Hercegovine 28-30 (1977-1979), Sarajevo 1979, (dalje: *Iz života*), 59-74; isti, *Učešće vojvode Petra i kneza nikole Pavlovića u političkom životu srednjovekovne Bosne*, Prilozi XVI/17, Sarajevo 1980., 61-68.

⁴⁹ DAD, *Deb. Not. pro Com.*, I, 11 (02. 04. 1451).

⁵⁰ Dinić M., *Dubrovački tribut...*, 249.

⁵¹ DAD, *Cons. Rog.* XII, 48' (06. 04. 1451). Podizanje na osnovu ove dozvole sasvim sigurno je izvršeno. Vidi niže.

⁵² DAD, *Cons. Rog.* XIV, 72 (12. 07. 1454).

dvie tisuć i 300 perper", i da „esmo plaćeni za sva vrjemena minuuta i za ovoi tri godišta koje su svršila rožestva Hristova na 1454 ljeta na 24 dni miseca iunija”.⁵³ Jula 1454. godine, kada potvrđuju Dubrovčanima Konavla i Vitaljinu, oni planiraju i novu maticu na svoja imena. Pri tom glavnicu ostaje nepromijenjena.⁵⁴

U njihovo vrijeme ovaj vid poslovanja usložen je s još tri uloga. Oktobra 1455. godine ulažu 500 perpera.⁵⁵ Dvije godine, kasnije, 1457. godine, podižu 395 perpera kamata od dvije glavnice. Od prve glavnice (2.300 perpera) podižu za tri godine 345 perpera, a od druge (500 perpera) dižu za dvije godine 50 perpera.⁵⁶

Glavnice	godišnja dobit	
2.300 perpera	115 perpera	za 3 godine = 345
500 prpera	25 perpera	za 2 godine = 50

Primljene kamate (395 perpera) i konavoski dohodak (600 perpera), tj. ukupno 995 perpera, ulažu na dobit kao treću glavicu. Decembra 1457. godine ulažu još 600 perpera od konavoskog dohotka, kao četvrtu glavicu.⁵⁷ Time Pavlovići u 1458. godinu ulaze s četiri glavnice u iznosu od 4.395 perpera. Godine 1459. Pavlovići ostvaruju dobit od svoje četiri glavnice u iznosu od 219 perpera i 9 dinara

⁵³ SSPP I/2, 145-146, 146. Dokument jasno pokazuje da se trogodišnja dobit od 345 perpera od glavnice 2.300 perpera može pratiti od 1451. g. Prema tome, dozvola iz aprila 1451. g. bila je operacionalizirana izuzimanjem iz glavnice 1.000 perpera dubrovačkih dinara, uloženi 1445. godine.

⁵⁴ Isto, 146-148. Kombinacija prema kojoj bi imali dva uloga, 2.300 i 345 perpera, „... a zaiedan 2.645 perpera...”, nije ostvarena jer se dalje može pratiti samo glavnicu od 2.300 perpera. Sa štamparskom greškom (2.500 perpera), uporedi, Živković P., Radič Ozrisaljić ..., 316.

⁵⁵ Poslanstvo Pavlovića dobilo je dozvolu 13. X 1455. g. da podigne konavoski tribut za jednu godinu (600 perpera) te da uloži novac na dobit. DAD, Cons. Rog. XIV, 216'. Imali su instrukciju da ulože 500 perpera, jer se taj iznos dalje može pratiti. Uporedi sa pogrešnim datumom, Živković P., Radič Ozrisaljić ..., 317 nap. 78.

⁵⁶ Dozvolu za transakcije dobijaju 05. X 1457., DAD, Cons. Rog. XV 159. Poslanici Pavlovića primaju 600 perpera konavoskog tributa za 1456. godinu do 01. XI. Zatim podižu 345 perpera dobiti za 3 godine do roka od 24. VI 1457. g., od glavnice u iznosu od 2.300 perpera, te 50 perpera dobiti za dvije godine do 01. XI 1457. g. od glavnice u iznosu od 500 perpera: sveukupno 995 perpera, DAD, Deb. Not. pro Com., I, 35 (05. 10. 1457); Živković P., Radič Ozrisaljić ..., 317, nap. 79.

⁵⁷ Vijeće umoljenih 01. XII 1457. g. odobrava podizanje konavoskog tributa za jednu godinu i primanju tog kao uloga („... dictas denarios incasimterim in comunem super facta ad prode quinque pro cento”). DAD, Cons. Rog. XV, 181; Živković P., Radič Ozrisaljić ..., 318 nap. 80.

za 1458. godinu. Cjelokupno usložnjeno poslovanje bi u pregledu izgledalo ovako:⁵⁸

Datum	Glavnica	Kamata
do 24. 6. 1458. g.	2.300 perpera	115 perpera
do 1. 11. 1458. g.	500 perpera	25 perpera
do 1. 11. 1458. g.	995 perpera	49 perpera i 9 dinara
do 1. 11. 1458. g.	600 perpera	30 perpera
Ukupno:	4. 395 perpera	219 perpera i 9 dinara

Nakon toga Pavlovići nastavljaju već uhodanu praksu i te kamate uz konavoski dohodak opet ulažu na dobit. To bi bilo 819 perpera i 9 dinara kamata, a s ostalim glavnica (4. 395 perpera) ukupno je uloženo 5.214 perpera i 9 dinara.⁵⁹ Tada je u njihovom usložnjenom poslovanju podvučena crta i sve glavnice (ulozi) pretvoreni su u jednu, s iznosom od 5.214 perpera i 9 dinara, s rokom isplate kamata do 1. novembra. Već naredne godine, decembra 1460. godine Pavlovići od glavnice 5.214 perpera i 9 dinara ostvaruju dobit, kamate u iznosu 260 perpera i 9 groša.⁶⁰

Dalje nema poznatih podataka o ulaganju i podizanju kamata u porodici Pavlovića. Uočljiva je praksa da oni svoju godišnju dobit uz konavoski dohodak ulažu uz raniju glavnice. Time je njihovo ulaganje na dobit ovim svojevrstnim „fizičkim” zaračunavanjem kamata podignuto na viši nivo. Tu su praksu vjerovatno nastavili 1460. i dalje sve do 1463. godine. Na taj su način (i približan proračun bi to pokazao) mogli doći do cifre od 9.000 perpera i godišnjeg dobitka od 450 perpera koja je poznata i kod sultana Mehmeda II 1474. godine.⁶¹

Novac uloženi na dobit u Dubrovniku nadživio je Pavloviće, pa likvidacija tih sredstava na uobičajeni način nije ni izvršena. Još u godini pada Bosne, tj. 19. 6. 1463. godine, Isa-beg Ishaković preko Mahmud-paše Minetovića traži od Dubrovčana „poklad” Pavlovića koji je iznosio 9.000 dinara (?), valjda perpera, „ .. i bio na vam 9 hilja-

⁵⁸ Vijeće umoljenih 22. 5. 1459, odlučuje o davanju kamata Pavlovićima („pro prode denariis quos habet in comune nostrum”) /DAD, Cons. Rog, XVI, 45/, a 26. 5. 1459. g. se detaljno konstatira isplaćivanje kamata od četiri glavnice, DAD. Deb. Not. pro Com., I, 43' (26. 05. 1459); Živković P., Radič Ozrisaljić ..., 318, nap. 80.

⁵⁹ U P. Živkovića ovaj ulog je upisan s 10 perpera više, tj. u primljenim i ponovo uložnim kamatama navodi 829 perpera i 9 dinara, Živković P., Radič Ozrisaljić..., 318, nap. 80.

⁶⁰ DAD, Deb. Not. pro Com. I, 49' (02. 12. 1460.g.); Živković P., Radič Ozrisaljić ..., 318, nap. 80. Mišljenje autora da je Radič Ozrisaljić za svoje gospodare u toku 1457-1460. g. naplatio oko 4.300 perpera ne može se pratiti niti smatrati tačnim, isto, 317-318.

⁶¹ „... od Pavlovikja postave što e u Dubrovniku postaleno devet hiljad perper a od tehi perper dohodi vsako godište četiri sta i pet deset perper ...”, SSPP I/2, 251-252.

de dinare Duprovascem i tovr Pavlovikinu ...".⁶² Na traženje Isa-bega Ishakovića Dubrovčani su negativno odgovorili.⁶³ I deset godina kasnije se prati neuspješan pokušaj. Sultan Mehmed II 1474. godine se obraća Dubrovčanima da „od Pavlovikja postave što e u Dubrovniku postaleno devet hiljad perper a od tehi perper dohodi vsako godište četiri sta i pet deset perper ... a od kole e umrzo Pavlovik pomnogo e od edin na desete godin kako e umrel Pavlovik od nzega više pisanoga ne došla edna jaspra u haznu carstva mi da neka znate kako zapoveda carstvo mi za ednz na desete godin što e dohodka od tehi perper ... da predate sluge i carstva mi”.⁶⁴ Dubrovčani, izgleda i tada, uspijevaju da dokažu neopravdanost zahtjeva s obzirom na imovinu Pavlovića. Obaveze prema Pavlovićima, za razliku od drugih aktera ovog poslovanja koji su nadživjeli 1463. godine, otišle su u zaborav.⁶⁵

*

U ulaganju novca na dobit u Dubrovniku Pavlovići se mogu pratiti u vremenskom periodu od 1427. do 1460. godine. Jedina značajna pauza, vrijeme u kojem nisu imali uloženog novca u Dubrovniku, predstavlja period između 1439-1445. godine.

Otvaranje poslovanja vezano za volju i interes Dubrovčana i vlasnika Konavala regulirano je posebnim najavama kao mogućnost data određenim osobama. Ulaganje novca na dobit nije bilo slobodno ekonomsko poslovanje u odnosima Dubrovnika i zaleđa, nego rezultat međusobne ekonomsko-političke saradnje unutar konavoskog kruga. Sandaljevo poznavanje ulaganja novca na dobit može se smatrati bitnim u uspostavljanju poslovanja. Ono je rezultat pregovaranja u kojem se interesno stanje kupca i prodavača produžava unutar konavoskog kruga pretvaranjem u odnos bankara i štediša. Nisu poznati akti kojima bi se posebno reguliralo ovo poslovanje u njegovom

⁶² SSPP I/2, 274.

⁶³ Vijeće umoljenih odlučuje: „respondendi nuncio voyuode Exebeghi pro facto tributorum de Paulouichi que petit, se excusando”, (16. 07. 1464). Truhelka Č., *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive*, Sarajevo 1911, 197.

⁶⁴ SSPP I/2, 251-252.

⁶⁵ Dinić M., *Dubrovački tributi...*, 250; Božić Ivan, *Dubrovnik i Turska u XIV. i XV. veku*, Srpska akademija nauka, Posebna izdanja 200, Istorijski institut 3, Beograd 1952, 199-200; Nilević B., *Iz života...*, 73; Mihaljčić Rade, *Tributi*, „Leksikon srpskog srednjeg veka (Priredili Sima Ćirković i Rade Mihaljčić)”, Knowledge, Beograd 1999, 746-748, 748. Nešto kasnije, kada Pavlovića više nema, 1466. g., Dubrovčani su od hercega Vlatka Kosače namjeravali tražiti matice uloga od Pavlovića, Uporedi, Atanasovski Veljan, *Pad Hercegovine*, Narodna knjiga – Istorijski institut, Beograd, 1979, 36.

definiranju, osim iz povelja i prvih dokumenata o ostvarenim početnim ulozima. Ni tokom poslovanja, na onim mjestima gdje se pokušavalo odstupiti od uobičajenog ritma poslovanja, nije bilo prizivanja na neke posebne formulare, do na početne povelje i dokumente o prvim ulaganjima. Iako ga poznati izvorni pokazatelji ne objašnjavaju do 1419. godine, startna jednostavnost u preciziranju ponašanja sudionika, koja je iskazana u poveljama o kupoprodaji Konavala 1419, odnosno 1426. godine, vodi pretpostavci da je ono svima potpuno jasno. Po svemu sudeći, ono je, po uzoru na razvijenije italijanske komune, u dovoljnoj mjeri i u Dubrovniku poznato, (vjerovatno i primjenjivano među pojedincima u Dubrovniku i prije 1419. godine). Njegov okvir, u kojem subjekt političke vlasti u Dubrovniku, država, preuzima ulogu bankara nije do tada poznat u Dubrovniku. To je ujedno i nova dimenzija ekonomsko-političkog izražavanja strategije Dubrovnika u ostvarivanju interesa u konavoskom krugu i šire u odnosima Dubrovnika i zaleđa.⁶⁶

Za Sandalja Hranića i Pavloviće (Radoslava, Ivaniša i njihove nasljednike), najava ulaganja uvrštena je među privilegije u poveljama kojima Dubrovčani obdaruju glavne aktere u prodaji Konavala. Poslanicima Pribislavu Pohvaliću i Brailu Tezaloviću za usluge pospješivanja posredovanja u toj prodaji mogućnost ulaganja novca na dobit je isto tako unaprijed obećana. Poslije izvršene potvrde ranijih povelja u odnosima s Dubrovnikom i potvrde ustupanja Konavala, Pavlovićima – Ivanišu s braćom Petrom i Nikolom, najavljeno je iznova ulaganje na dobit 1442. godine. Faktički im je potvrđeno ono što im je Radoslav Pavlović obezbijedio krajem 1426. godine.⁶⁷

Najavom poslovanja definiran je aktivan status ulagača kod Pavlovića. Takvo stajalište uneseno je kao rezultat očitog promišljanja u taboru Pavlovića. Sandalj Hranić, Pribislav Pohvalić i Brailo Tezalović to nisu ostvarili za svoje nasljednike. Njihovi nasljednici su u pasivnom statusu mogli da ostvaruju dobit i da izvrše likvidaciju glavnice, ali ne i da ulažu nova sredstva.⁶⁸

Zbog mogućnosti raspolaganja uloženim sredstvima ovu privilegiju, davanu uskom krugu susjeda u zaleđu, možemo posmatrati kao

⁶⁶ Kurtović E., *Bosanski velikaš*, 147-154.

⁶⁷ SSPP I/2, 100-108.

⁶⁸ U više navrata Sandalj je pokušavao da supruzi Jelenu obezbijedi aktivan status. Supružnicima to nije uspjelo 1429. g., Krekić Bariša, *Dva priloga bosanskoj istoriji prve polovine petnaestog vijeka*, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine 37, Sarajevo 1986, 129-142, 130-136. Njihovi pokušaji iz 1433. i 1435. g. također nisu uspjeli, DAD, *Cons. Rog.* V. 125' (18. 02. 1433); V. 248 (15. 03. 1435).

satisfakciju Dubrovčanima koji upravo svojim sredstvima otvaraju poslovanje. Sva ulaganja potječu indirektno iz dubrovačke blagajne. To se naročito odnosi na početna ulaganja čiji su izvor sredstva kojima Dubrovčani plćaju kupovinu Konavala. Otuda pretpostavljamo da se ovo poslovanje interesno i planski uvodilo, između ostalog, i s namjerom da se novac zadrži u njihovim rukama kao mobilan. Iako u vezi s Konavlima, Sandaljeva druga glavica, uložena početkom 1431. godine, nije imala dubrovački kapital kao početno ulaganje nego Sandaljev. Ivaniš i braća ulažu kapital, koji ostvaruju po raznim osnovama, najčešće konavoskim (konavoski tribut i kamate od uložene glavice), češćim ulaganjima daju poslovanju moderniju životnost.

Iako su visina uloga, ponašanje ulagača i obaveze Dubrovčana unaprijed bili najavljeni, tek činom ulaganja novca poslovanje je realizirano. Dokumenti koji omogućavaju izvršavanje i sagledavanje poslovanja su vjerovni listovi, matice uloga, priznanice o ostvarenoj dobiti i zapisnici dubrovačke kancelarije.

Najveći dio aktivnosti glavnih aktera poslovanja obavljaju njihovi zastupnici. Mnogi od njih se svrstavaju u novo bosansko plemstvo nastalo kao rezultat razvoja bosanskog društva.⁶⁹ Osnov po kojem djeluju u okviru poslovanja jeste vjerovni list. Aktivnosti zastupnika podrazumijevaju znatno šire radnje u kancelarijama velikaša, nego što detaljnije analize povelja (isprava) u užem smislu u opisima djelatnosti kancelarija to dopuštaju.

Osnovni dokument kojim se poslovanje vršilo predstavlja svojevrsnu maticu, rađenu u dva primjerka. Ona obezbjeđuje vjerodostojnost, javnu vjeru u svim transakcijama. U matici se nalaze podaci o ulagaču i njegovom ponašanju u poslovanju, visina uloga (capitalis, glavica), uobičajena dobit – godišnja kamata od 5% (pro prode ad quinque pro cento, pet kentinar), oporuka ulagača i obaveze bankara Dubrovčana. Jedan dokument je rađen za ulagača a drugi za bankara u formi zapisnika, pratio je kretanje poslovanja. Uz prepisanu maticu u dubrovačkom zapisniku su registrirane i sve prateće aktivnosti u vezi s maticom.⁷⁰ Izmjena oporuke unutar matice uloga i pretvaranje iznosa

⁶⁹ O zastupnicima aktera poslovanja i uzdizanju njihovog društvenog statusa uporedi; Živković P., *Ekonomsko-socijalne promjene*, na više mjesta.

⁷⁰ U prvoj Sandaljevoj matici navodi se da za „*vekju čistotu i vjerovanje drugi ovakigje list ispisan od reč na reč od ruke Pribisava Pohvalikja rečenog vlastelina i osta u nas u komun*“, SSPP I/1, 302. Kada Ivaniš s braćom ulaže novac na dobit, u matici se registrira da „*drugi ovakigje list od riec na rec ispisa Mitoš Curik svoiom (? rukom) i osta u naš komun*“, (u zagradi E. K.), SSPP I/2, 110.

glavnice iz perpera u dukate koju Sandalj sprovodi 1426. godine dovela je do stvaranja nove matice. Tada Sandaljev zastupnik Pribisav Pohvalić u dubrovačkom zapisniku svjedoči i registrira da otpisuje maticu u zapisniku i maticu u rukama Sandalja Hranića kao nevažeće.⁷¹ Otpisanu maticu ulagači su vraćali Dubrovčanima.⁷² Po svome obimu, poprilično ograničenom, ovo poslovanje u izmjeni matica u mnogome izgleda slično kao i otpisivanje „listova” o depozitu kod dubrovačke države.⁷³

Značaj matice vidljiv je u skoro svim poslovanjima. Njen nedostatak povlači sa sobom otežavanje i usporavanje poslovanja. Primjer nestanka matice Pavlovića upravo stoga je ilustrativan. Nije poznato da li su matice Pavlovića bile i vraćene. Dubrovčanima su bile potrebne, jer su kao neponišteni dokumenti predstavljali potencijalnu opasnost za dobrosusjedske odnose. Otuda je zaklinjanje svih predstavnika kuće Pavlovića, pa i Teodore, te prisustvo predstavnika Crkve bosanske iz Radoslavljeve okoline, bilo dodatno osiguranje u izbjegavanju mogućih komplikacija.

Matice uloga u tuđim rukama, kao opasnost za Dubrovčane u slučaju poslovanja Pavlovića, došle su do izražaja i nakon propasti ove porodice. U pokušaju da legitimno predstavljaju Pavloviće, pred Dubrovčanima su se pojavile Osmanlije i u okviru ovog poslovanja. Njihova demonstracija ukazuje na mogućnost da oni zaista posjeduju dokumentaciju Pavlovića.

Ulozi (glavnice) su bili limitirani. Pavlovići nisu prelazili 6.000 dukata, iako su imali limit do 10.000 dukata. Ulozi su ulagani u različito vrijeme pa je svaki, zbog vremena prispjeća dobiti posebno vođen kao glavnicu. Pavlovići su u jednom trenutku imali čak četiri glavnice. Pri tom su se Pavlovići pokazali kao revnosne štediške ulažući iz godine u godinu kamate i konavoski dohodak kao nove uloge na dobit. I visina glavnice je mehanizam dubrovačke vlade kojim se poslovanje lokalizira i drži pod kontrolom.

⁷¹ „i ov list i drugi koi imaše gospodin vovoda Sandal odpisali”, SSPP I/1, 303.

⁷² „i oni drugi im list .. odpisan moiom rukom i vratili”, SSPP I/1, 303, U svom učešću u poslovanju i Pribislav Pohvalić demonstrira radnje u izmjeni matice navodeći da otpisuje „i ov list više rečeni moiom rukom odpisah ... a list koi u mene biše opet im ga vratih odpisana”, SSPP I/1, 553.

⁷³ Uporedi, Kurtović E., „Državni depozit” (Depozit banice Anke, Sandalja Hranića i Katarine u Dubrovniku 1406-1413. godine), Prilozi Instituta za istoriju 28, Sarajevo 1998, 57-103.

Dobit (kamata) je bila fiksirana.⁷⁴ Korisnici su dobijali godišnju kamatu visine 5% od uloga.⁷⁵ Vrijeme dobiti se poklapalo sa vremenom ulaganja, i prilikom ovjeravanja prijema u priznanicama korisnici su naznačavali do kada su primili dobit. 'Kamatna godina' vrijedila je za svaki ulog posebno. Tako su korisnici dobiti od više glavnica primali dobit u više navrata godišnje, srazmjerno vremenu pojedinog uloga. Pavlovići najčešće odjednom dižu dobiti od više svojih uloga s naznakama kada koja dobit pristiže. Dobit nije zaračunavana u glavnici, ali nije ni zastarijevala. Dešavalo se da Pavlovići ostvaruju dobit za dvije ili tri godine, u iznosu fiksiranom za svaku godinu posebno, bez zaračunavanja kamata.⁷⁶ Kasnije nastoje premostiti nedostatak zaračunavanja kamata, pa po dizanju godišnje dobiti istu odmah ulažu sa glavnicom za naredni ciklus. Isplaćivanje dobiti za razdoblje kraće od godine vezano je za likvidaciju glavnice. U poslovanju Pavlovića vidljiva su dva takva slučaja kada dižu dobit za šest i sedam, odnosno deset mjeseci od ležanja uloga u Dubrovniku.⁷⁷ Vrijeme zidanja dobiti kod pojedinih ulagača omogućuje praćenje kretanja glavnice i na onim mjestima gdje nema dovoljno poznatih pokazatelja.

Svojim glavnicama ulagači su mogli slobodno raspolagati, ulagati i dizati uz najavu putem otkaznog roka. Za Pavloviće otkazni rok, kao vrijeme potrebno da se planirano izuzimanje iz glavnice unaprijed najavi bankaru, iznosilo je dva mjeseca. Visina uloga je vjerovatno određivala dužinu otkaznog roka, koji je za Dubrovčane predstavljao i vrijeme za pripremu potrebne svote za transakciju. To je i korisno vrijeme da se analiziraju potezi ulagača.⁷⁸ Radoslavu Pavloviću je

⁷⁴ O kamati uporedi, Ćirković S., *Kamata*, „Leksikon srpskog srednjeg veka (Priredili Sima Ćirković i Rade Mihaljčić)“ Knowledge, Beograd 1999., 273-274; Tošić Đuro, *Dobitak na istom mjestu*, 160-161.

⁷⁵ Izraz „prut“ („pruta“), spomenut 1469. g. u priznanici Vlatka Popovića i Jurja Hvalovića (Bogišića), u značenju dobiti je izniman, SSPP I/2, 172-173. Njega ne nalazimo u, Daničić Đuro, *Rječnik iz književnih starina srpskih I-II*, Beograd 1863, (dalje: *Rječnik iz književnih starina*). Vjerovatno se radi o slavenskom izgovoru latinske riječi „prode“, „prout“, (talijanski, prode) – dobit, *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae*, Zagreb 1978, 920, 934., Parčić Dragutin, *Rječnik talijansko-slovenski*, Zadar 1868., 721.

⁷⁶ Najduži poznati primjer u podizanju dobiti je u taboru Tezalovića. Nasljednica Vitosava 1446. g. podiže dobit za 9 godina u iznosu od 180 dukata, a od glavnice u visini od 400 dukata (godišnja kamata 20 dukata), Živković P., *Genealogija porodice Tezalovića iz Prače*, Pregled 56/6, Sarajevo 1975., 755-759, 758, nap. 15.

⁷⁷ Iako su na početku 1439. podigli dobit za prethodnu godinu, zbog gubitka matica Pavlovići augusta 1439. g. podižu svoje glavnice i dobit za 6, odnosno 7 mjeseci tekuće godine, SSPP I/1, 638.

⁷⁸ Pred konavoski rat u pokušaju podizanja glavnice poslanici Radoslava Pavlovića naišli su na odgovor Dubrovčana da im je nisu odmah isplatili jer imaju dva mjeseca otkaznog roka, *Truhelka Ć.*, *Konavoski rat ...*, 150.

glavnica od 6.000 dukata zamrznuta na dvije godine kao ratna odšteta i dodatna garancija učvršćenju mira u konavoskom krugu. To je jasan pokazatelj koliko ovo poslovanje poprima u svojoj ekonomsko-političkoj strategiji bankara povoljnu poziciju. Poslovanje u taboru Pavlovića mirovalo je i u vrijeme rata Dubrovnika sa Stjepanom Vukčićem.

Obaveze Dubrovčana određuju se davanjem slobode ulagaču da raspolaže svojim ulogom. Osim toga, pravo na ulog i dobit Dubrovčani obezbjeđuju i ulagačevim nasljednicima. Garanciju za ispravnost oni potkrepljuju širokom zakletvom, u kojoj čak i rat Dubrovnika s ulagačem ne bi ometao poslovanje. U najavama i prvim maticama ovo poslovanje je time predstavljeno depolitiziranim. U praksi je ono dijelilo sudbinu političkih odnosa susjeda. Za rata Pavlovića s Dubrovnikom pitanje dobiti na uložena sredstva imalo je sudbinu ostalih prihoda Pavlovića.

Za obavljene posao obje strane izdavale su i odgovarajuću priznanicu (ekspeditoriju), kojom se druga strana obavještavala o primanju ili izuzimanju novca. Dubrovčani je pominju kao obavezan dokument s ustaljenim sadržajem.⁷⁹ Bez nje zastupnik ne može primiti dobit. Priznanica je zaseban dokument i jedino pravovaljano svjedočanstvo o ostvarenoj dobiti (poput suvremenijeg čeka).⁸⁰ Važnost priznanice pokazuje se u pokušaju Radoslava Pavlovića da pred konavoski rat dva puta naplati iste kamate, što nije moglo proći kod Dubrovčana.⁸¹

Podizanje dobiti pratili su svjedoci (gosti ljudi i ćirilskim izvorima) koji su jamčili izvršenu transakciju. Njihovo pominjanje u priznanicama je stereotipno: „... i na toi prizvaše naši poklisari gosti ljudi po običaju i biše knezu i vlastelom svjedoci...”. „Gosti ljudi” se u priznanicama ne imenuju niti se navodi njihov broj.⁸² Radi se o strancima, prisutnim u Dubrovniku. Zapisnici ih navode kao svjedoke (testes, testibus). Uz imena daju se njihova zanimanja i porijeklo. Pored liječnika najčešće su to trgovci iz Venecije, Ankone, Manfredonije, Firenze,

⁷⁹ Na primjer: „*expeditoria in bona forma*”, DAD, *Cons. Rog.*, V, 101, (15. 08. 1432. g.); „*bona valida et oportuna forma*”, V, 185 (11. 02. 1434. g.); „*expeditoria in oportuna forma*”, XI, 12' (17. 10. 1448).

⁸⁰ Najviše sačuvanih priznanica u ovom poslovanju vezano je za podizanje dobiti Kosača. One sadrže historijat čitavog poslovanja. Korisnik potvrđuje da su njegovi poslanici s vjeronim listom primili dobit. Navodi se vrijeme i visina ulaganja, te do kada je korisnik isplaćen. Pominju se svjedoci koji nadziru primanje novca. Korisnik ovjerava priznanicu svojim pečatom, i ona služi Dubrovčanima kao potvrda prijema dobiti.

⁸¹ Truhelka Č., *Konavoski rat ...*, 150.

⁸² SSPP I/1, 332, 336; SSPP I/2, 59-60, 76-77, 78-79. Kao primjere za svjedoke, upoređi, Daničić Đ., *Rječnik iz književnih starina ...*, 227.

Siene (Segna), Katalonije i dr.⁸³ Njih su angažirali zastupnici ulagača („po običaju”), i oni su dodatno osiguravali obje strane u izvršavanju naplate.⁸⁴

Oporuke su sastavni dijelovi matice, glavnog dokumenta u poslovanju. U njima su ulagači određivali svoje nasljednike u poslovanju. Pored iznesene oporuke, u matici se navodi i mogućnost da ulagač svojom dodatnom pismenom izjavom (testamentom) može da odredi nasljednika u poslovanju.⁸⁵

Monetarnim sistemom u Dubrovniku i zaleđu dominira mletački zlatni dukat. Od kraja XIII stoljeća mletački dukat u Dubrovniku kotira kao univerzalno mjerilo vrijednosti. On je osnova za određivanje vrijednosti drugih monetarnih jedinica.⁸⁶ Dubrovački srebrni dinari (perpera, obračunski novac) stoje u ovom poslovanju u odnosu na dukat prema važećem službenom kursu: 1 dukat = 3 perpera = 36 dubrovačkih dinara.⁸⁷ Poslovanje se obavljalo onom vrstom novca koja je u početku stavljana u ulog.

Kada je novac u pitanju, dubrovačku preciznost ne treba posebno isticati. Osloncem na njihove pedantne računice i nekim prijevremenim isplatama može se locirati približno vrijeme ulaganja. Vođenje četiri različite glavnice Pavlovića pravo je bankarsko umijeće. Na to povjerenje posljednji Pavlovići su odgovarali višegodišnjim zaračunavanjem (dodavanjem) kamata u glavnici. Dodatno, uz novac ide i revnosna briga za dokumentaciju koja se, opet zbog novca, u priličnoj mjeri do danas sačuvala u Dubrovniku. Takvu poziciju može da osigura samo temeljna ekonomsko-politička strategija Dubrovčana i zaleđa koja se u ovom poslovanju manifestira životnošću, elementom

⁸³ Više primjera u: DAD, *Deb. Not. pro Com.*, I.

⁸⁴ To očito dodatno „profesionalno zanimanje” stranaca u Dubrovniku nije u dovoljnoj mjeri rasvijetljeno.

⁸⁵ To je učinio samo Brailo Tezalović. Njegov testament je presuđivao stanje među nasljednicima, Živković P., *Baštinici zaostavštine Braila Tezalovića*, Prilozi 9, Sarajevo 1973., 319-325.

⁸⁶ O mletačkom dukatu, Rešetar Milan, *Dubrovačka numizmatika*, I (historički) dio, Sremski Karlovci 1924 (dalje: *Dubrovačka numizmatika*, I), 472-474; Mimica Bože, *Numizmatička povijest Dubrovnika*, Rijeka 1994, (dalje: *Numizmatička povijest Dubrovnika*), 37-39, 42-43, 300-301, 469-470; Šunjić Marko, *Mjere, novac zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st.)* I – dio, *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost IV*, Sarajevo (1996), 37-74, 41-44.

⁸⁷ O dubrovačkom dinaru, Rešetar M., *Dubrovačka numizmatika*, I, 35-37, 53-54, 332-335, 403-404; Mimica B., *Numizmatička povijest Dubrovnika...*, 37-39, 47-48, 50-51, 98, 340-344, 469.

dubrovačke opstojnosti i nastojanjem vlastele u zaleđu da interesno prati suvremena kretanja.

Umjesto zaključka

U nastojanju da dođu do željenog cilja – Konavala, Dubrovčani su upotrebljavali sva raspoloživa sredstva. Kombinacije, u užem ili širem opsegu, uključivane u potpomaganje ostvarivanja željenog cilja, ukazuju na planiranu ekonomsko-političku strategiju u kojoj cilj opravdava sredstvo. Glavno sredstvo pregovora o Konavlima je novac. No, novac nije samo dubrovačka strategija. Sandalju Hraniću, Radoslavu Pavloviću, bosanskim vladarima i ostalim, nagrađenim u zatvaranju konavoskog kruga, novac je strateška satisfakcija za učinjeni napor. Svemu je prethodio politički konsenzus aktera i prožimao učinjeno. Sandalju Hraniću novac je adekvatna zamjena za procjenu značaja Konavala. Radoslavu Pavloviću novac je izjednačavanje i element prestiža u rivalstvu sa moćnim Kosačom. Složena posjedovna pozicija Konavala ionako se nije mogla održati stabilnom.⁸⁸

Novac od ulagača, bankaru, Dubrovčanima, omogućuje pravovremene finansijske transakcije. Kretanje kapitala dimenzijom modernijeg doba odlično pokazuje primjer korištenja Sandaljeve imovine uložene u Dubrovniku, da bi se zakup carine u Drijevimima platio upravo Sandalju Hraniću.⁸⁹ Na takvom kretanju kapitala zasniva se prosperitet Dubrovnika.

Korist Dubrovnika kao bankara je višestruka. Pored toga što masi uloženog novca produžavaju svojstvo mobilnosti, oni se koriste njime i kao jakim političkim sredstvom u stabilizaciji odnosa sa zaleđem.

Ulaganje novca na dobit, štednja i ulazak zaleđa u moderne bankarske tokove, vrhunac je u obilježavanju značaja prisustva novca u konavoskom krugu. Njegova inauguracija, tehnika i politizacija defi-

⁸⁸ Uporedi: Kapetanić Niko, *Podjela zemlje u Vitaljini u 15. stoljeću*, Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku 37, Zagreb-Dubrovnik 1999, 9-31.

⁸⁹ Odlukom Vijeća umoljenih carinicima u Drijevimima („*officiales gabelle de Narente*”) se omogućuje da ‘pozajme’ („*acciperunt mutuo*”) iz trezora (crkva svete Marije) od „*ducati 6000 auri de deposito voivode Sandagl et dare illorum ambaxatoribus nostris iturus ad domini Sandagl solvendo dicto voivode per prima paga gabelle*”, 600 dukata. Nikola Đorđić i Ivan Gradić primaju od Mateja Gradića 600 dukata. Sa strane je dopisano da je 29. 11. 1432. g. vraćen novac u riznicu, DAD, *Cons. Rog.*, IV, 98 (26. 04. 1429. g.).

nira ga ekonomsko-političkim poslovanjem. Ulaganje novca na dobit sa svojim specifikumom u političkim kombinacijama, dobilo je savršeni odraz interesnog i civilizacijskog povezivanja Dubrovnika i zaleđa. Od nastanka do likvidiranja, poslovanje je uslovljeno političkim kontekstom pozicija ulagača i bankara i po svemu je nastavak kretanja unutar konavoskog kruga prije njegovog zatvaranja. Kao tekovina naprednijeg mediteranskog kruga, putem Dubrovnika, ono se protegnulo i na vlastelu u zaleđu uvlačeći je u savršenije oblike finansijskog poslovanja.

Nova vrsta ekonomskog povezivanja obuhvatila je samo predstavnike 'konavoskog kruga', glavnih aktera koji su omogućili Dubrovniku nove posjede. Uz dodatnu limitirajuću visinu uloga i ograničenu mogućnost ulaganja samo prvih, za Konavla vezanih generacija, ono se pokazalo, ipak, kao ograničena i lokalna pojava. Iza prvih generacija, smisao poslovanja se mijenja i ono postaje tributarna uspomena na određene političke događaje. U svim većim političkim potresima između zaleđa i Dubrovnika ono je dijelilo sudbinu tributarnih obaveza Dubrovnika prema zaleđu. Svoj doprinos u razumijevanju produktivnosti novih bankarskih tehnika Pavlovići su dali izuzetnijim i aktivnijim angažmanom u ulaganju novca na dobit u Dubrovniku.

Pavlovići u ulaganju novca na dobit u Dubrovniku 1427–1460.g.

Kretanje glavnice

uloženo		izuzeto	
1427.g.	6.000 dukata	1436.g.	6.000 dukata
1436.g.	300 dukata 600 perpera	1439.g.	2.800 dukata 9.600 perpera
1437.g.	2.500 dukata 9.000 perpera		
1445.g.	3.600 perpera	1448.g.	1.400 perpera 1449.g. 300 perpera 1451.g. 1.000 perpera
1447.g.	1.400 perpera		
1455.g.	500 perpera		
1457.g.	995 perpera	Nisu poznata daljnja izuzimanja glavnica Pavlovića	
1457.g.	600 perpera		
1458.g.	819 perpera i 9 dinara		
Ukupno je iza Pavlovića u 1460.g. bilo u glavnicama 5.214 perpera i 9 dinara			

Registrirana dobit

1428	=	300 dukata
1429	=	300 dukata
1433	=	300 dukata
1434	=	300 dukata
1435	=	300 dukata
1436	=	300 dukata
1437	=	25 dukata
1439	=	280 dukata + 960 perpera
1439	=	oko 160 dukata
1447	=	180 perpera
1448	=	180 perpera
1448	=	58 perpera + 4 dinara
1449	=	180 perpera
1450	=	330 perpera
1454	=	345 perpera
1457	=	345 perpera
1457	=	50 perpera
1459	=	219 perpera + 9 dinara
1460	=	260 perpera + 9 dinara

ESAD KURTOVIĆ

THE PAVLOVIĆ FAMILY AND INVESTING OF MONEY
FOR PROFIT IN DUBROVNIK*Summary*

Investing of money for profit in Dubrovnik through participation of the representatives from the Hinterland has been considered as predecessor of the modern ways of saving money and represents reflex of movements on the more developed financial activities on the European market, via Dubrovnik, Venice and Adriatic to Bosnia. Dubrovnik, having the highest state level, had a role of banker disposing with the investment, and savers, investors, aristocrats from the Hinterland made year profit as an interest for invested money. Investing of money for profit included the most famous representatives of the circle of Konavle, owners of Konavle, Sandalj Hranić, Radoslav Pavlović with his heirs, and their main representatives Pribislav Pohvalić and Brailo Tezalović; generally speaking, the leading actors making possible for Dubrovnik to own Konavle. That starting constellation of inauguration of business activities determined its developing shape. On the example of the Pavlović family, investing of money for profit has been presented as economic-political activities, activities which represented economic and political frame of interest of the two subjects, with developed technique, continuation, but also, because of several limiting factors, also with characteristic of classical tributary activities in relations with the neighbors. Investment of money for profit in relations between Dubrovnik and the Hinterland stayed on the level of local phenomenon.